

дефіциту лісових ресурсів за i -тою функцією j -го споживача у період t ; $\bar{b}_{ij}(t)$ – математичне сподівання потреб j -го споживача в лісовому ресурсі за i -тою функцією в період t ; $\bar{a}_i(t)$ – математичне сподівання діючих виробничих потужностей та оборонно-соціо-еколого-економічного потенціалу лісогосподарського підприємства за i -тою функцією у період t ; Q_i – оптимальний обсяг резерву за i -тою функцією; $x_{ij}(t)$ – шуканий обсяг поставки деревної і недеревної лісопродукції та надання функції i -го виду j -му споживачу в період t .

Висновки. Отже, розроблена концепція та економіко-математична модель задачі оптимізації оборонно-соціальних й еколого-економічних функцій лісів дає змогу без принципових реорганізацій адаптувати галузеву систему екологічного менеджменту підприємств лісового господарства до потреби забезпечення підвищення рівня обороноздатності та національної безпеки, євроінтеграції та конкурентоспроможності на світовому ринку.

Література

1. Лебедев С.І. Теоретико-методологічні засади формування галузевої системи екологічного менеджменту підприємств : монографія / С.І. Лебедев. – Львів : Вид-во "Ліга-Прес", 2008. – 340 с.

2. Лебедев С.І. Обліково-аудиторське забезпечення підприємств лісового господарства для сталого розвитку України : монографія / С.І. Лебедев, Н.М. Клим, Х.Р. Хомик. – Львів : Вид-во "Ліга-Прес", 2014. – 268 с.

Лебедев С.И. Концепция оптимизации социальных и эколого-экономических функций лесов в отраслевой системе экологического менеджмента предприятий

Отражена разработанная теоретическая концепция оптимизации социальных и эколого-экономических функций лесов в рамках отраслевой системы экологического менеджмента предприятий лесного хозяйства. Проведено комплексное исследование потенциала адаптации современного управления лесоводством относительно потребностей повышения уровня обороноспособности и национальной безопасности, евроинтеграции и конкурентоспособности Украины на мировом рынке. Сформирована новая теоретическая парадигма и концепция оптимизации оборонно-социальных и эколого-экономических функций лесов. Разработана концептуальная модель оптимизации указанных функций лесов по критерию минимума совокупных затрат.

Ключевые слова: концепция, оптимизация, оборонно-социальные и эколого-экономические функции, леса, система, экологический менеджмент.

Lebedevych S.I. The Concept of Optimization of Social Economic and Ecological Functions of Forests in Environmental Management System of Forestry Enterprises

The developed theoretical concept of optimization of social and ecological-economic functions of forests within the Industrial Environmental Management System of forestry enterprises is described. A comprehensive study of the potential adaptation of modern forestry management needs improving on defence and national security, European integration and Ukraine's competitiveness on the global market. A new theoretical paradigm and the concept of optimization of defence of social and ecological-economic functions of forests is formed. The conceptual model of optimization of these functions of forests criterion for a minimum total costs is proposed.

Keywords: concept optimization, defence and social and ecological-economic functions of forests, system, environmental management.

УДК 504:368.17(477) Здобувач Х.Р. Василюшин¹ – НЛТУ України, м. Львів

ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Звернено увагу на потребі відшкодування збитків, спричинених техногенними і природними загрозами. Обґрунтовано актуальність вивчення економічних показників функціонування ринку екологічного страхування в Україні. Проаналізовано види екологічного страхування відповідно до Закону України "Про страхування". Розраховано частку страхових премій з екологічного страхування на вітчизняному страховому ринку. Проаналізовано основні економічні показники функціонування ринку екологічного страхування, зокрема приросту страхових премій і виплат, а також рівня страхових виплат.

Ключові слова: екологічне страхування, ринок екологічного страхування, страхова премія, страхова виплата, рівень страхових виплат.

Актуальність дослідження. Упродовж останнього десятиліття зростає кількість техногенних і природних загроз, які завдають шкоди життю та здоров'ю громадян, їх майну і навколишньому середовищу. Дедалі актуальнішим стає питання забезпечення екологічної безпеки, яке неможливе без ефективного функціонування ринку екологічного страхування.

Мета роботи – проаналізувати економічні показники функціонування ринку екологічного страхування в Україні та запропонувати збільшення лімітів страхових виплат у разі аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Стан ринку страхування, зокрема і екологічних ризиків, в Україні та його перспективи розвитку, опубліковано у наукових працях українських учених, зокрема, О. Віленчука [1], О. Козьменко [2], О. Пашенцева [3], О. Уніятвої [3] та ін. Однак питання практичного здійснення екологічного страхування в Україні висвітлено недостатньо. З огляду на це, на нашу думку, доцільно провести більш детальний аналіз основних показників, які характеризують вітчизняний ринок екологічного страхування.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у формуванні ринку екологічного страхування відіграють його види. У ст. 7 Закону України "Про страхування" передбачено такі види обов'язкового страхування, які можна віднести до екологічного, зокрема:

- 1) страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;
- 2) страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру;
- 3) страхування цивільної відповідальності інвестора, зокрема за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;
- 4) страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому при-

¹ Наук. керівник: доц. І.А. Дубовіч, канд. геогр. наук

родному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації небезпечних відходів;

- 5) страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів у разі настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів;
- 6) страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб;
- 7) страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів та агрохімікатів [4].

Окрім цього, до добровільних видів екологічного страхування можна віднести страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ.

Міністерством екології та природних ресурсів запропоновано додати до наведених вище такі види екологічного страхування:

- 1) страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України "Про угоди про розподіл продукції";
- 2) страхування майнових ризиків під час промислового розроблення родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України "Про нафту і газ";
- 3) страхування майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ;
- 4) страхування цивільної відповідальності за завдання шкоди територіям та об'єктам природно-заповідного фонду;
- 5) страхування відповідальності юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців за шкоду, заподіяну забрудненням навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів унаслідок здійснення ними видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку, або володіння об'єктами, згідно з переліком видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, встановленому Кабінетом Міністрів України [5].

Кількісно оцінити вітчизняний ринок екологічного страхування можливо лише дослідивши динаміку показників, які його характеризують.

Характеризуючи стан ринку екологічного страхування в 2014 р., зазначимо, що в структурі страхових премій (рис. 1) за видами страхування найбільша частка страхових премій з екологічного страхування до загальних страхових премій на ринку належить страхуванню від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 8,6 %, а найменша – страхуванню відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації небезпечних відходів (0,0001 %). При цьому частка страхових премій з обов'язкового екологічного страхування на вітчизняному ринку становить лише 0,7 %, що свідчить про потребу формування ринку обов'язкового екологічного страхування. Про незначну частку обов'язкового екологічного страхування на страховому ринку свідчить і той факт, що не всі суб'єкти підвищеної небезпеки мають відповідні договори страхування, через що збитки навряд чи будуть ними відшкодовані. Наприклад, згідно з опублікованою інформацією,

підприємство нафтобази "БРСМ-Нафта" у смт Глеваха Васильківського р-ну Київської обл., на якій виникла пожежа 8 червня 2015 р., немає чинного договору обов'язкового страхування відповідальності за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки [6]. Тому державні органи влади мають здійснювати контроль за всіма суб'єктами господарської діяльності, які становлять підвищену небезпеку для довкілля і громадян, а також встановити штрафи за відсутність відповідного договору страхування значно більші, ніж вартість страхового полісу або не давати дозвіл на здійснення діяльності без наявності страхового договору. Вважаємо, що також необхідно зобов'язати такі підприємства здійснювати щорічно екологічний аудит.

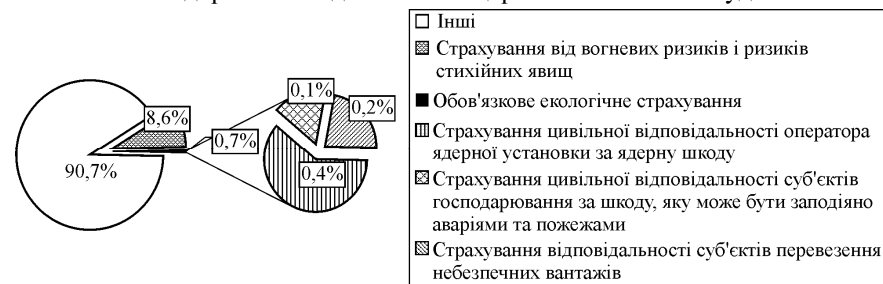

Рис. 1. Частка страхових премій з екологічного страхування на ринку, 2014 р. (побудовано на основі даних [7])

Приріст страхових премій з обов'язкового екологічного страхування в 2014 р., порівняно з 2005 р., становить 40,8 %, що свідчить про наближення до стабільної діяльності страховиків у сфері екологічного страхування.

Отже, найбільший приріст страхових премій у 2014 р., порівняно з 2005 р., мав місце із обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту – у 3 рази, а також зменшився приріст страхових премій за цей період зі страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів – на 80 %, зі страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру – на 40,1 % та зі страхування цивільної відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів – на 2,9 % (рис. 2).

Обсяг страхових виплат у 2014 р. становив 3 251,0 тис. грн та збільшився, порівняно з 2005 р., у 12,8 раза. Збільшення страхових виплат можна розглядати як позитивну ознаку. Аналізуючи структуру страхових виплат за видами страхування, зауважимо, що такий приріст був забезпечений в основному через зростання страхових виплат зі страхування відповідальності оператора ядерної

установки за ядерну шкоду. При цьому на 90 % скоротилися страхові виплати зі страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки та на 82 % зменшилися страхові виплати зі страхування цивільної відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів у разі настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів (рис. 3).

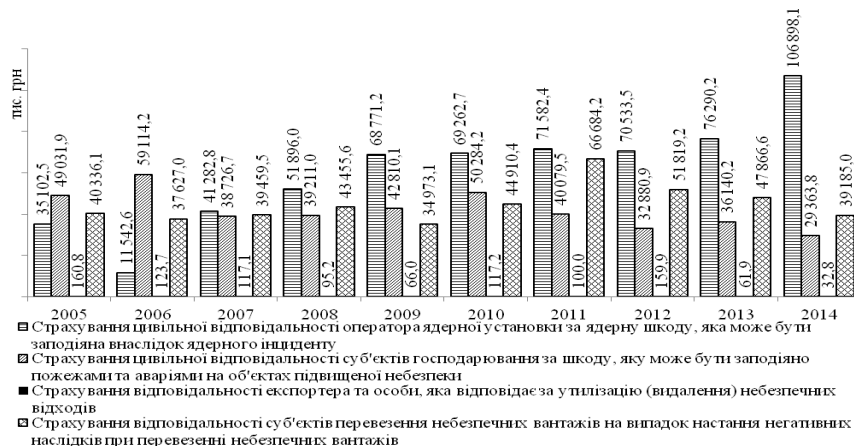

Рис. 2. Обсяг страхових премій з обов'язкового екологічного страхування в 2005-2014 рр. (побудував автор на основі даних [7])

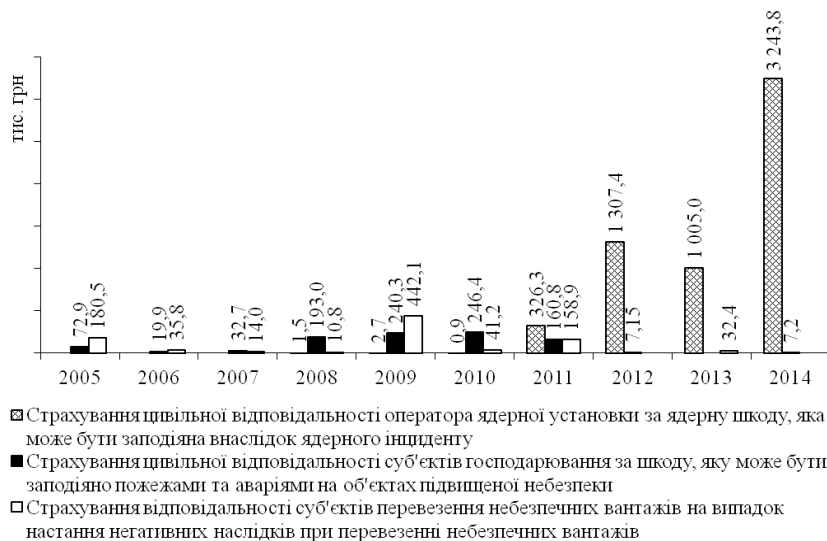

Рис. 3. Обсяг страхових виплат з обов'язкового екологічного страхування у 2005-2014 рр. (побудував автор на основі даних [7])

Сьогодні на ринку екологічного страхування склалася така ситуація, що суми страхових премій перевищують суми страхових платежів у 55 разів. Це до-

водить, що страхові компанії під час здійснення діяльності з екологічного страхування проводять політику акумуляції грошових коштів та вирішення безпосередньо завдань підвищення своєї фінансової стійкості. Окрім цього, страхові компанії застосовують систему понижуючих коефіцієнтів, що в підсумку мінімізує страхові компенсації, які не влаштовують підприємств-забруднювачів, оскільки вони є більш низькими, ніж реально необхідні, що, водночас, призводить до зменшення кількості укладених договорів із страхування екологічних ризиків.

Важливим індикатором розвитку страхового ринку є показник рівня страхових виплат як відношення страхових виплат до страхових премій, виражений у відсотках. На рис. 4 зображено динаміку рівня страхових виплат з обов'язкового екологічного страхування. Рівень страхових виплат в Україні є дуже низьким, а саме: менше 1 % упродовж 2005-2013 рр. і близько 2 % у 2014 р. Це свідчить про низьку платоспроможність страхових компаній та очевидно про незначні розміри відшкодувань унаслідок страхових подій. Сьогодні рівень страхових виплат у разі природної катастрофи в Україні не перевищує 2 %, а в разі техногенної аварії – 3 % від завданих збитків. У країнах ЄС цей показник дорівнює відповідно – 70 і 85 % [8].

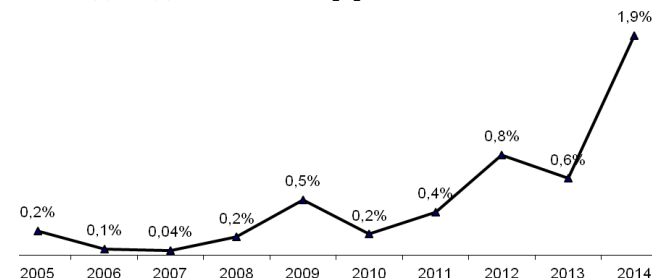

Рис. 4. Динаміка рівня страхових виплат з обов'язкового екологічного страхування в Україні у 2005-2014 рр. (розрахував і побудував автор на основі даних [7])

На ринку екологічного страхування в 2014 р., порівняно з 2008 р., спостерігається приріст обсягу сформованих технічних резервів на 125 %, які показують грошову оцінку обов'язків страховика за страховими зобов'язаннями, й одночасно – суму коштів, що є гарантією виконання зобов'язань перед страховальником з огляду на наявні у портфелі страховика договори страхування.

Найбільш поширеним і стабільним видом добровільного страхування від природних катастроф є страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ. Страхові премії і виплати з цього виду страхування у 2014 р., порівняно з 2005 р., збільшилися у 2 і 9 разів відповідно (рис. 5). Це свідчить про те, що ринок добровільного екологічного страхування формується швидкими темпами.

Рівень страхових виплат зі страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ у 2005-2014 рр. (рис. 6) був найвищим у 2008 р. (14,8 %), що пов'язано з масштабними повеннями у західних областях у цей період, а потім мав тенденцію до зменшення і в 2014 р. становив 8,4 %.

Отже, незважаючи на високу ризикованість страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, цей вид є одним з найрентабельніших для страхових компаній в Україні.

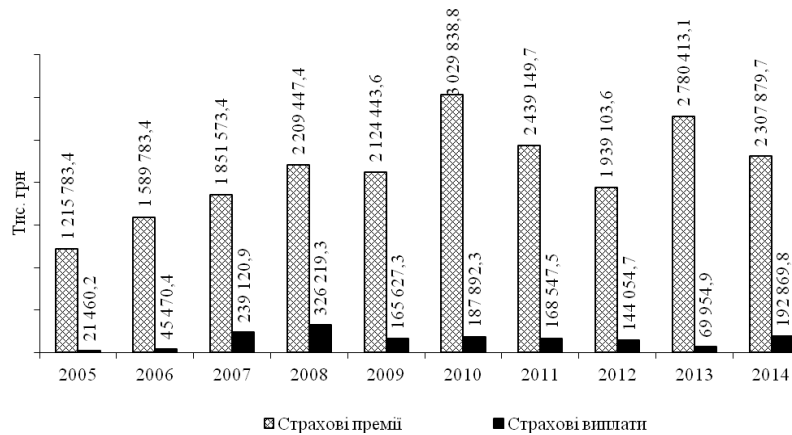

Рис. 5. Динаміка страхових премій і виплат з добровільного страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ у 2005-2014 рр. (побудував автор на основі даних [7])

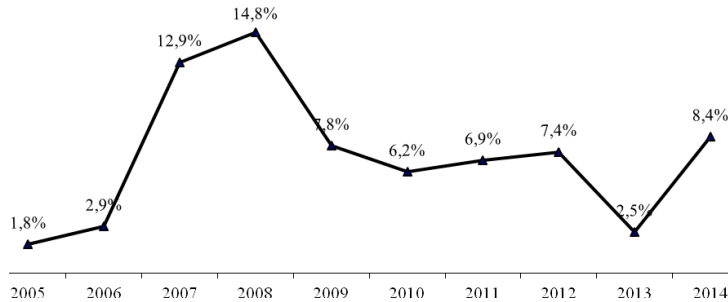

Рис. 6. Динаміка рівня страхових виплат з добровільного страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ у 2005-2014 рр. (розрахував та побудував автор на основі даних [7])

Висновки:

1. Основні показники функціонування ринку екологічного страхування в Україні свідчать, що сьогодні краще розвивається ринок добровільного екологічного страхування, ніж обов'язкового.
2. Частка обов'язкового екологічного страхування на вітчизняному ринку і рівень страхових виплат становлять 0,7 % і 2 % відповідно, а добровільного страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ – 8,6 % та 8,4 % відповідно.
3. Обов'язковість видів екологічного страхування можна вважати формальною, тому що застосовувані страховиками тарифи та існуючі ліміти страхових виплат є низькими і не перевищують встановлених нормативними документами мінімальних розмірів. Суб'єкти підвищеної небезпеки не зацікавлені у страхуванні відповідальності від екологічних ризиків і страхові виплати не є достатніми для відшкодування завданих збитків. Тому в Україні потрібно збільшити ліміти страхових виплат у разі аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

4. На вітчизняному ринку екологічного страхування склалася така ситуація, де страхові компанії мають найнижчі показники страхових виплат, тобто займаються формуванням страхових резервів.
5. Перелік видів екологічного страхування не можна назвати достатнім, оскільки виникають нові екологічні ризики у зв'язку з глобалізацією, науково-технічним прогресом і змінами клімату.

Література

1. Віленчук О.М. Теоретико-методичні засади формування системи страхування екологічних ризиків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.08.01 – "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища" / Віленчук Олександр Миколайович. – К., 2004. – 21 с.
2. Козьменко О.В. Страховий ринок України в контексті сталого розвитку : монографія / О.В. Козьменко. – Суми : Вид-во "УАБС НБУ", 2008. – 350 с.
3. Уніятова О.А. Современное состояние рынка экологического страхования в Украине / О.А. Униятова, А.И. Пашенцев // Экономика и управление : науч. журнал. – 2011. – № 4. – С. 46-53.
4. Закон України "Про страхування" від 07.03.1996 р., № 85/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання відносин у сфері екологічного страхування: проект закону України від 23.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.menr.gov.ua/content/article/48>.
6. В Украине необходимо повысить лимиты страховых выплат при авариях на объектах повышенной опасности. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://forinsurer.com/news/15/06/11/32580>.
7. Консолідовані звітні дані за 2005-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>.
8. Українці не застраховані ні від природних, ні від техногенних катастроф. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://ua.prostobank.ua/finansoviy_gid/strahuvannya/novini/ukrayintsi_ne_zastrahovani_ani_vid_prirodnih_ani_vid_tehnogennih_katastrof.

Василишин Х.Р. Экономические показатели функционирования рынка экологического страхования в Украине

Обращено внимание на необходимость возмещения убытков, вызванных техногенными и природными угрозами. Обоснована актуальность изучения экономических показателей функционирования рынка экологического страхования в Украине. Проанализированы виды экологического страхования в соответствии с Законом Украины "Об страховании". Рассчитано долевое участие страховых премий по экологическому страхованию на отечественном страховом рынке. Проанализированы основные экономические показатели функционирования рынка экологического страхования, в частности, прироста страховых премий и выплат, а также уровня страховых выплат.

Ключевые слова: экологическое страхование, рынок экологического страхования, страховая премия, страховая выплата, уровень страховых выплат.

Vasylyshyn K.R. The Economic Indicators of Functioning of Environmental Insurance Market in Ukraine

Attention is paid to the need for reimbursement losses caused by man-made and natural threats. The necessity of the study of economic indicators of the environmental insurance market in Ukraine has been substantiated. The kinds of environmental insurance under the Law of Ukraine "About insurance" are analyzed. A share of the insurance premiums of environmental insurance on the insurance market has been calculated. The basic economic indicators of functioning of environmental insurance market, including growth of insurance bonuses and payments and the level of insurance payments were analyzed.

Keywords: environmental insurance, environmental insurance market, insurance bonus, insurance payment, level of insurance payments.